

ὁ δαίμων πανουργία ἰδίᾳ ἀναχωρεῖ· ἐπιτίθεσθαι γὰρ δειλιᾶ, φεύγων τὸ συνεχῶς θριαμβεύεσθαι. Ὅτι μέντοι πολλάκις ἐπάνεισιν εἰς ὃν καταλέλοιπεν, ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον λέγεται· „Ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον“.

CXV. — Περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς σωματικῆς κτίσεως.

1. Ὅτι τισὶ σώμασι πρόσεστι τὸ ποιητικοῖς εἶναι ἄλλων, ὃ δηλον καὶ f. 282^v τῇ αἰσθήσει· δύναται γὰρ ἐνεργεῖν τὸ σῶμα, καθὸ ἐστὶν αὐτὸ ἐνεργεία, εἰς ἄλλο, καθὸ ἐστὶν ἐν δυνάμει ἐκεῖνο· ὡς γὰρ ὁ Θεὸς ἐστὶ κινεῖν μὴ κινούμενον, καὶ διὰ τοῦτο ποιῶν μόνον ἐστίν, ἢ δὲ παθητικὴ δύναμις 10 αὐτῷ οὐδαμῶς ἀρμάζει, οὕτως ἐστὶ τι κινούμενον καὶ πάσχον μόνον, ὡς ἢ ὕλη, δύναμις οὐσα ψιλή, ὡς ὁ Θεὸς ἐνεργεία εἰλικρινῆς καὶ ψιλή. Τὸ δὲ σῶμα, ἐκ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας συγκείμενον, ὡς ποιοῦν ἐστὶ καὶ πάσχον.

2. Ὅτι οἱ σπερματικοὶ λόγοι, τουτέστιν αἱ ποιητικαὶ καὶ παθητικαὶ δυνάμεις, αἶ εἰσὶν ἀρχαὶ τῶν γενέσεων καὶ τῶν φυσικῶν κινήσεων, πρῶτον 15 μὲν ἐν αὐτῷ εἰσὶ τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ ἀρχοειδῶς καὶ αἰτιατικῶς κατὰ λόγον ἰδεῶν· δεύτερον, ἐν τοῖς στοιχείοις τοῦ κόσμου, ἐν οἷς ἐξ ἀρχῆς παρήχθησαν ὡς ἐν καθόλου ἀρχαῖς· τρίτον, ἐν τοῖς κατὰ τὴν τοῦ χρόνου διαδοχὴν προαγομένοις ἐκ τῶν καθόλου αἰτίων, ὡσπερ ἐν ἐκείνῳ τῷ φυτῷ ἢ ἐν τούτῳ τῷ ζῳῳ ὡς ἐν μερικαῖς αἰτίαις· τέταρτον, ἐν τοῖς σπέρ- 20 μασι τοῖς ἐκ τῶν ζῳῳ καὶ φυτῶν προαγομένοις, ἃ ἐνεργοῦσιν εἰς ἄλλα ἀποτελέσματα μερικά, ὡς αἱ πρῶται καθόλου αἰτίαι πρὸς τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα.

3. Ὅτι τὰ οὐράνια σώματα αἰτία εἰσὶ τῶν ἐν τοῖς ὑποκάτω σώμασι γινομένων ἐνταῦθα. Πᾶν γὰρ πλῆθος ἐκ τῆς μονάδος πρόεισιν, καὶ διὰ 25 τοῦτο τὸ μὲν ἀκίνητον ὃν μοναχῶς ἐστὶ· τὰ δὲ κινούμενα πολλαχῶς θεωροῦνται ἐν ὅλῃ τῇ φύσει· πᾶσα γὰρ κίνησις ἐκ τοῦ ἀκινήτου πρόεισιν, καὶ διὰ τοῦτο ὅσῳ τινὰ πλεον εἰσὶν ἀκίνητα, τοσοῦτόν εἰσὶ καὶ μᾶλλον αἰτία τῶν μᾶλλον κινουμένων. Τὰ δὲ οὐράνια σώματα ἀκινήτοτέρα εἰσὶ τῶν ἐνταῦθα σωμάτων· τοπικῇ γὰρ μόνον κινήσει κινεῖνται, καὶ διὰ 30 τοῦτο αἱ κινήσεις τῶν ἐνταῦθα σωμάτων, ποικίλαι καὶ πολυειδεῖς οὔσαι, εἰς τὴν τοῦ οὐρανόθεν σώματος κίνησιν ὡς εἰς αἰτίαν ἀνάγονται.

4. Ὅτι οὐκ εἰσὶν αἰτία τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν τὰ οὐράνια σώματα. Εἰς μὲν γὰρ τὰ σώματα ἀντικρυσ δρῶσι καὶ καθ' αὐτά. Εἰς δὲ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἀντικρυσ μὲν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, αἶ εἰσὶν ὀργάνων 35 σωματικῶν ἐντελέχειαι. Ἀνάγκη γὰρ τὰς ἐνεργείας τῶν τοιούτων δυνάμεων κωλύεσθαι, τῶν ὀργάνων ἐμποδιζομένων, ὡσπερ ὀφθαλμὸς ταραχθεὶς οὐ καλῶς ὀρᾷ· εἰς δὲ τὸν νοῦν καὶ τὴν θέλησιν, ἐπεὶ οὐκ εἰσὶν δυνάμεις

ὀργάνοις σωματικοῖς προσδεδεμένοι, οὐ δρῶσιν οὔτε καθ' αὐτά, οὔτε
 f. 288 ἀντικρυς· ὅθεν οὐδ' εἰσὶν ἐξ ἀνάγκης αἷτια τῶν ἀνθρωπίνων αἰρέσεων
 καὶ ἐνεργειῶν, ἢ, εἴπερ' ἂν ὀρμῇ φυσικῇ μόνῃ τὸν ἀνθρώπον ἐνεργεῖν,
 ὡς τὰ λοιπὰ ζῷα, καὶ μὴ εἶναι αὐτεξούσιον, ἀλλ' ὠρισμένως ἐνεργεῖν,
 5 ὡσπερ τὰ ἄλλα φυσικά, ἃ ψευδῆ εἰσιν. Κατὰ συμβεβηκὸς μέντοι δρῶσιν
 καὶ εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν θέλησιν, καθόσον λαμβάνουσι ταῦτα τρόπον
 τινὰ παρὰ τῶν ταπεινοτέρων δυνάμεων τῶν σωματικοῖς ὀργάνοις προσδε-
 δεμένων, καὶ μᾶλλον μὲν ὁ νοῦς ἐκ τούτων λαμβάνει· ὅθεν τι καὶ κωλυο-
 μένων, ἢ νοερά ἐνέργεια, ὡς εἴρηται, ἐμποδίζεται· ἦττον δὲ ἡ θέλησις·
 10 εἰ γὰρ καὶ τὰ ἐν τῷ θυμικῷ ἔχουσι τινα δυνάμιν πρὸς τὸ κλίνειν τὴν
 θέλησιν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς θελήσεως κεῖται ἔπεσθαι ἢ ἀνθίστασθαι
 τοῖς πάθεσιν· ἢ δὲ θέλησις ἐστὶ προσεχῆς αἷτια τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν,
 ἐφ' ἣν ἦττον ἢ δράσις ἀφικνεῖται τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἢ τὰς ταπει-
 νοτέρας μεταβάλλουσα δυνάμεις.

15 Ἰστέον δὲ, ὡς οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων ἔπονται τοῖς πάθεσιν, καὶ
 ὀλίγοι εἰσὶν οἱ αὐτοῖς ἀνθιστάμενοι, καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀστρολόγοι, ὡς
 ἐπὶ τὸ πλείστον, ἀληθῆ προαγορεύουσιν, καὶ μάλιστα κοινότερον, οὐ μέντοι
 ἰδικῶς. Οὐδὲν γὰρ κωλύει τινὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ αὐτεξουσίου
 ἀνθίστασθαι τοῖς πάθεσιν, πρὸς ἃ αἱ δράσεις ἐκεῖναι τῶν οὐρανίων
 20 ἰσχύουσιν· ὅθεν καὶ οἱ ἀστρολόγοι φασίν, ὡς ὁ σοφὸς ἄρχει τῶν ἄστρον,
 καθόσον δηλαδὴ καὶ τῶν ἰδίων παθῶν.

β. Ὅτι οὐ δρῶσιν εἰς τοὺς δαίμονας τὰ οὐράνια σώματα· ὑψηλότεροι
 γὰρ εἰσιν αὐτῶν τῇ τάξει τῆς φύσεως· τὸ δὲ ποιοῦν τοῦ πάσχοντός ἐστὶν
 ὑψηλότερον. Εἰ δὲ κατὰ τινὰς τῆς σελήνης αὐξήσεις ἐνοχλεῖν εἰώθασι
 25 τοῖς ἀνθρώποις, πρῶτον μὲν ἵνα διαβάλλωσι τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ τοῦτο
 ποιούσιν· δεύτερον, ὡς κατανοοῦντες τὰς τῶν σωμάτων ἐπιτηδειότητας
 πρὸς ἃ σκοποῦσιν αὐτοὶ ἀποτελέσματα, οὐ δυνάμενοι ἐνεργεῖν ἄνευ τῆς
 μεσιτείας τῶν φυσικῶν δυνάμεων· ὁ δὲ ἐγκέφαλος πάντων τῶν μορίων
 ὑγρότατος ὢν, ὑπόκειται τῇ τῆς σελήνης ἐνεργείᾳ, πεφυκυῖα κατὰ τὴν
 30 αὐτῆς ἰδιότητα κινεῖν τὸν χυμόν· ἐν δὲ τῷ ἐγκεφάλῳ αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις
 ἐπιτελοῦνται, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τινὰς ὠρισμένας τῆς σελήνης αὐξήσεις
 τὴν φαντασίαν ταραττούσιν, ὅταν τὸν ἐγκέφαλον πρὸς τοῦτ' ἐπιτήδειον
 θεωρῶσιν.

Παραγίνονται τε καλούμενοι ἐν ὠρισμέναις συναστρίαις, πρῶτον μὲν
 35 ἵνα πλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους περὶ τοιαύτης τῶν ἄστρον δυνάμεως· δεύτερον,
 ὅτι τότε ὀρῶσι τὴν σωματικὴν ὕλην μᾶλλον διακειμένην πρὸς ἃ καλοῦνται
 f. 288 ἀποτελέσματα· τρέφονται τε διαφόροις γένεσι λίθων, | βοτανῶν, ξύλων,
 ζώων, ἐπῶν, ῥυθμῶν, οὐχ ὡς τὰ ζῷα ταῖς τροφαῖς, ἀλλ' ὡσπερ πνεύματα
 σημεῖοις, καθόσον δίδονται ταῦτα τούτοις εἰς σημεῖον τῆς θείας τιμῆς,
 40 ἧς ὀρέγονται.

6. Ὅτι οὐ πάντα τὰ τῶν οὐρανίων ἀποτελέσματα ἐξ ἀνάγκης ἀποβαίνουσιν. Εἰσὶ γὰρ αἰτιατὰ ἐνταῦθα ἀποτελέσματα, μεσιτευόντων τῶν ἐν τοῖς ὑποκάτω μερικῶν αἰτίων, ἅπερ ὡς ἐπ' ἔλαττον ἀσθενεῖν δυνατόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἢ τῆς ὕλης παχύτης ἢ ψυχρότης, ἢ θερμότης, ἢ ἄλλη τις τοιαύτη διάθεσις δύναται κωλύειν τὸ τοῦ οὐρανίου σώματος ἀπέτελεσμα, ὡσπερ ἢ τοπικὴ διάστασις κωλύει τὸν ἥλιον θερμαίνειν ὁμοίως ἐν τῇ Δακίᾳ καὶ Αἰθιοπίᾳ.

Εἰ δὲ καὶ τὸ αἷτιον τὸ κωλύον ἀπέτεσμα τινος αἰτίας ὡς εἰς αἷτιον ἀνάγεται οὐρανίον τι σῶμα, ἢ συνδρομὴ μέντοι τῶν δευτέρων αἰτίων κατὰ συμβεβηκὸς οὔσα, οὐκ ἀνάγεται εἰς αἷτιαν τινὰ τῶν οὐρανίων σωμάτων· ἀπλῶς γὰρ οὐκ ἔστιν αἷτια τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς ὄντος, ἐπεὶ οὐδ' ἀληθῶς ἔστιν ὄν, μὴ κατὰ ἀλήθειαν ἐν ὄν· τὸ γὰρ λευκὸν μουσικὸν οὐκ ἔχει αἷτιαν, εἰ καὶ χωρὶς τὸ λευκὸν ἔχει καὶ τὸ μουσικὸν ἰδίαν αἷτιαν. Ὅτι δὲ καὶ ἐν οἷς ἢ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπίνης ἐκτείνεται θελήσεως οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἀποτελοῦσι τὰ οὐράνια διὰ τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ἔπεσθαι τὴν θέλησιν ταῖς ἐκείθεν ἐγγινομέναις τῇ σωματικῇ φύσει καὶ διαθέσει ῥοπαῖς, εἴρηται.

CXVI. — Περὶ εἰμαρμένης.

1. Ὅτι ἔστι τι ἢ εἰμαρμένη. Τινὲς γὰρ τὰ ἐνταῦθα ἀπὸ τύχης ἢ ταῦταμάτου γινόμενα εἰς μηδεμίαν αἷτιαν ὑψηλοτέραν ἀνῆγον· τινὲς δὲ αἷτιαν τούτων ἔθεντο τὰ οὐράνια σώματα· ἐκάτεροι δὲ φαύλως ἐδόξασαν. Τὸ δ' ἀληθές ἐστιν, ὅτι εἰς τινα καὶ ταῦτα αἷτιαν ἀνάγονται, τάττουσαν καὶ διὰ νοῦ ἐνεργουμένην, ἢ ἔστιν ὁ Θεός· μόνος γὰρ ὁ Θεὸς μεταβάλλειν ἔχει τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ὡς ταύτῃ ἐκείνῳ μόνῳ ἀποδοτέα ἢ τάξις τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν. Οὐδὲν δὲ ἀδύνατον τὸ ἐνταῦθα τυχαῖον δοκοῦν καὶ παρὰ σκοπὸν καθ' αὐτὸ καὶ κατὰ σκοπὸν εἶναι τοῦ πρώτου ποιούντος, ὡσπερ δύο δούλων εἰς τὸν αὐτὸν συνδρομῇ τόπον, οὐκ εἰδόντων ὅτι συνελεύσονται, ἀγνοοῦντος ἐκατέρου περὶ τοῦ ἑτέρου, κατὰ σκοπὸν ἔστι τοῦ πεπομφότος δεσπότου. Οὕτω καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκὸς συνερχόμενα ἢ ἐν τοῖς φυσικοῖς, ἢ ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις, εἰς τὴν θείαν ἀνάγονται πρόνοιαν· οὐδὲν γὰρ κωλύει τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ἐν καὶ ὄν ὡς ἐν ὑφ' ἑτέρου ληφθῆναι νοῦ ἀπλῶς, ὡς τὸ τὸν τάφον ὀρύσσοντα θησαυρὸν εὐρήσειν· ὡς δὲ δύναται νοεῖσθαι τοῦτο, οὕτω | δὲ καὶ ποιεῖσθαι· καὶ ἄνθρωπος γάρ, εἰδὼς οὐ κέκρυπται θησαυρός, ἀναγκάσειεν ἂν τινα ἀγροῖκον τάφον ὀρύσσειν, ἀγνοοῦντα ὅτι χάριν τοῦ τυχεῖν θησαυροῦ. Εἰ οὖν ἄνθρωπος καὶ νοεῖν ταῦτα καὶ ποιεῖν ἀμηγέπη οὐκ ἀδύνατα, σχολῆ γε τῇ πρώτῃ πάντων

2 αἰτιατῶν ἐνταῦθα ἀποτελεσμάτων A (?) B ἐπ' ἔλαττον: ἐπέλλατον A
28 ἐνεργουμένην: ἐνεργουμένου A (= quae per intellectum agit). Ενεργοῦσαν
serait plus clair

αἰτία. Οὕτω τοίνυν καθόσον τὰ ἐνταῦθα πάντα τῇ θείᾳ προνοίᾳ ὑπόκεινται ὡσπερ δι' αὐτῆς προδιαταττόμενα καὶ εἰρόμενα καὶ ὡσανεὶ προλεγόμενα, δυνατόν ὑποτίθεσθαι εἰμαρμένην. Φεύγουσι δὲ οἱ διδάσκαλοι τοῦνομα διὰ τοὺς μεθέλκοντας αὐτὸ ἐπὶ τὴν τῶν ἀστρων δύναμιν· ὅθεν
 5 Ἀύγουστίνος φησιν· „Ἐἴ τις τῇ εἰμαρμένῃ τὰ ἀνθρώπινα ἀποδίδωσιν, ὅτι καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ βούλησιν ἢ δύναμιν τῷ τῆς εἰμαρμένης ὀνόματι καλεῖ, τῆς μὲν δόξης ἐχέσθω, τὴν δὲ γλῶσσαν σωφρονιζέτω“.

2. Ὅτι ἔστι τι ἐν τοῖς κτίσμασιν ἢ εἰμαρμένη, καθόσον εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένα πρὸς τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων παραγωγὴν, εἴτε ὑπηρετου-
 10 μένοις τισὶ πνεύμασιν, ἢ ψυχῇ, εἴτε συμπάσης διακονουμένης τῆς φύσεως, εἴτε ταῖς οὐρανίαις τῶν ἀστέρων κινήσεσιν, εἴτε ἀγγελικῇ δυνάμει, εἴτε δαιμόνων ποικίλῃ ἐπιμελείᾳ, εἴτε τισὶ τούτων, ἢ πνευματικῇ, ἢ τῆς εἰμαρμένης διεξαγωγῇ καθυφαίνεται, οὐκ ἔχουσα λόγον εἰμαρμένης εἰ μὴ καθόσον ἤρτηται τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ ἐξουσίαν ἢ θέλησιν
 15 εἰμαρμένην ὀνομάζεσθαι κατ' αἰτίαν, αὐτὴν δὲ τὴν τάξιν τῶν δευτέρων αἰτίων οὐσιωδῶς.

3. Ὅτι ἀκίνητος ἢ εἰμαρμένη, καθόσον ὑπόκειται τῇ θείᾳ προνοίᾳ, ἀκινήσι μόντοι γε ὑποθετικῇ, ὡς λέγομεν ταύτην τὴν ὑποθετικὴν πρότασιν ἀναγκαίαν· εἰ δὲ Θεὸς τὸ μέλλον τοῦτο προῆδει, ἔσται· πρὸς δὲ τὰς
 20 δευτέρας αἰτίας θεωρουμένη, κινητὴ ἔστιν.

4. Ὅτι οὐ πάντα τῇ εἰμαρμένῃ ὑπόκεινται, ἐπεὶ μηδὲ πάντα τοῖς δευτέροις αἰτίοις ὑπόκεινται, ὡσπερ ἢ δόξα τῶν ἀσωμάτων οὐσιῶν καὶ τῶν μακαρίων, καὶ ἡ δημιουργία, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

25 CXVII. — Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δράσεως εἰς τὰ λοιπὰ τῶν κτισμάτων.

1. Ὅτι εἰς ἄνθρωπος διδάσκειν δύναται ἕτερον, αἷτιος αὐτῷ γινόμενος ἐπιστήμης. Κατὰ μὲν γὰρ Ἀβερρόην, τιθέντα ἕνα νοῦν ἐν πᾶσι τὸν δυνάμει, κοινωνία τῆς ἐπιστήμης ἔστιν ἢ διδασκαλία ἐν τῷ διατιθέναί τὸν
 30 τοῦ μαθητοῦ νοῦν πρὸς τὴν νοερὰν διὰ τῶν φαντασμάτων ἀντίληψιν· f. 284^v κατὰ δὲ Πλάτωνα, προῦφεστάναι λέγοντα τὰς ψυχάς, | ἀνάμνησις ἔστιν ἢ μάθησις καὶ ἢ διδασκαλία, οὐ διάδοσις ἐπιστήμης ἐκ νέου, ἀλλ' ἐξύπνισις, οἷον εἰπεῖν, πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἔκπαλαι ἐγνωσμένων. Κατὰ δὲ ἀλήθειαν ὁ διδάσκων αἷτιος γίνεται ἐπιστήμης ἐν τῷ μανθάνοντι τῷ ἀνάγειν
 35 αὐτὸν ἀπὸ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν. Δύο γὰρ ποιῶσι τὴν ἐπιστήμην· ἢ ἐνδον ἀρχή, τουτέστι τοῦ ἐνεργείᾳ νοῦ τὸ φῶς, δι' οὗ γινώσκονται αἱ καθόλου ἀρχαὶ τῶν ἐπιστημῶν φύσει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὁ δὲ δῆλον ἐπὶ τῶν δι' εὐρέσεως κτωμένων τὰς ἐπιστήμας δι' εὐφυΐαν· καὶ ἢ ἔξωθεν ἀρχή, ἣτις ἔστιν ὁ διδάσκαλος, ἐκ τῶν ἐγνωσμένων εἰς τὴν τῶν ἀγνωσμένων
 40 γνῶσιν προάγων τῷ τε προβάλλειν βοηθήματά τινα ἢ ὄργανα, οἷον προτά-

σεις τινὰς ἤττον καθόλου, ἢ αἰσθητά τινα παραδείγματα, τῷ τε ῥωννύναι τὸν νοῦν τοῦ μανθάνοντος οὐ δυνάμει τινὶ ποιητικῇ· πάντες γὰρ οἱ ἀνθρώπινοι νοῖ μιᾶς εἰσι τάξεως καὶ βαθμοῦ ἐνὸς κατὰ φύσιν· ἀλλὰ μεθόδῳ συμφορητικῇ τῶν ἀρχῶν πρὸς τὰ συμπεράσματα, ἦν οὐ ῥάδιον ἀφ' ἑαυτοῦ εὐρίσκειν καὶ ἔχειν τὸν μαθητὴν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς 5 κατὰ τέχνης ἐστίν, ὡσπερ ἡ υἰγεία καὶ τῇ δυνάμει τῆς φύσεως ἐνδοθεν καὶ τῇ τέχνῃ τοῦ ἱατροῦ ἐξωθεν ἐπᾶνεισι τῷ νοσοῦντι· Τὸ δ' αὐτό πως καὶ ἡ φύσις ποιεῖ, ἦν ἡ τέχνη μιμεῖται· υἰγιάζει γὰρ τὸν ἄρρωστον ἐνδοθεν μὲν ἀλλοιοῦσα καὶ πέττουσα, ἐξωθεν δὲ ἐξωθοῦσα (δὲ) τὴν αἰτίαν τῆς νόσου, τὴν πονηρὰν ὕλην. 10

Εἰ δὲ ἴδιον τοῦ Θεοῦ λέγεται τὸ διδάσκειν, ὡς τὸ „ὁ διδάσκων ἀνθρώπον γνῶσιν“, ἀληθῶς ὁ Θεὸς ἐστὶν αἰτιος καὶ τοῦ ἐνδον φωτὸς νοεροῦ, ὁ ἀρχικὸν τῆς ἐπιστήμης αἰτιον, ὡσπερ ἡ φύσις τῆς υἰγείας, καὶ τοῦ ἐξωθεν χορηγοῦντος, ὡσπερ ὁ ἱατρὸς· οὐ μέντοι ἀποκλείεται καὶ ὁ διδάσκαλος αἰτιος εἶναι ἐπιστήμης τὸν αὐτῷ πρέποντι τρόπον. Οὔτε γὰρ ὡς 15 αἰτιος τοῦ τῆς νοήσεως φωτὸς ἐν τῷ μαθητῇ, οὔτε ὡς αἰτιος τῶν νοητῶν εἰδῶν ἐν αὐτῷ κυρίως, ἀλλ' ὡς κινῶν τὸν μαθητὴν τῇ διδασκαλίᾳ πρὸς τὸ καὶ αὐτὸν τῇ δυνάμει τοῦ ἰδίου νοῦ πλάττειν τὰς νοεράς εἰκόνας, ὧν αὐτῷ σημεῖα προτίθησιν ἔξω.

2. Ὅτι οἱ ἀνθρώποι οὐ δύνανται διδάσκειν ἀγγέλους περὶ τῶν θείων, 20 ὡσπερ οὐδὲ οἱ ταπεινότεροι ἄγγελοι τοὺς ὑπερκειμένους· δύνανται μέντοι δεικνύναι τοὺς διαλογισμοὺς τῶν καρδιῶν αὐτῶν τῷ τῆς ὁμιλίας τρόπῳ· τὸ γὰρ ἐπίστασθαι τὰ τῶν καρδιῶν ἀπόρρητα, μόνου Θεοῦ.

3. Ὅτι οὐ δύναται ὁ ἀνθρώπος τῇ τῆς ψυχῆς δυνάμει τὴν σωματικὴν ὕλην μεταβάλλειν, μόνῳ τῷ θείῳ ὑπέικουσιν νεύματι· | εἰ γὰρ μηδὲ f. 285 ἀγγελοι τοῦτο δύνανται, σχολῆ γε οἱ ἄνθρωποι τῇ φυσικῇ ἑαυτῶν δυνάμει. Εἰ δὲ οἱ ἅγιοι θαύματα ποιεῖν λέγονται, τῇ τῆς χάριτος δυνάμει, οὐ τῆς φύσεως· ἡ δὲ ἀδομένη βασκανία γίνεται οὕτως· ἡ ἰσχυρὰ τῆς ψυχῆς φαντασία μεταβάλλει τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη μάλιστα γίνεται ἐν ὀφθαλμοῖς, ἐφ' οὓς ὡς λεπτοτέρους ἀφικνεῖται τὸ πνεῦμα· οἱ 30 δ' ὀφθαλμοὶ μολύνουσι τὸν συνεχῆ ἀέρα μέχρις ὠρισμένου διαστήματος, ὃν τρόπον καὶ τὰ κάτοπτρα, νέα ὄντα καὶ καθαρὰ, ἐφέλκονται τινα κηλῖδα ἐκ τῆς ὄψεως τῶν ἐν τοῖς καταμηνίοις οὐσῶν γυναικῶν, ὡς Ἀριστοτέλης δοκεῖ ἐν τῷ περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως. Ὅταν οὖν τις ψυχὴ ἐπὶ πονηρίαν οὕτω σφοδρῶς κινηθῆ, ὁ μάλιστα ταῖς γραυσὶ συμβαίνει, γίνεται 35 ἡ ὄψις δηλητηριώδης διὰ ταῦτα καὶ βλαβερὰ, καὶ μάλιστα παισίν, ἀπαλὸν ἔχουσι τὸ σῶμα καὶ ῥαδίως τῶν δράσεων δεκτικόν. Δυνατὸν δὲ καὶ

9 δὲ après ἐξωθοῦσα est une répétition inutile
διόματα A

32 κηλῖδα: peut-être κηλι-

συγχωρήσει Θεοῦ, ἢ καί τινος λανθανούσης ἐνεργείας δαιμόνων συνεργούσης, μεθ' ὧν αἱ γραφαί τινας ἔχουσι πίστεις, τοιαῦτα γίνεσθαι.

4. Ὅτι ἡ χωριστὴ ψυχὴ τῇ φυσικῇ ἑαυτῆς δυνάμει οὐ δύναται τι σῶμα κινεῖν· σῶματι γὰρ ἠνωμένη, οὐ κινεῖ τὸ σῶμα εἰ μὴ μεταδοῦσα τούτῳ ζωῆς· ὅθεν εἰ τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἀποθάνοι, οὐχ ὑπέκει τῇ ψυχῇ πρὸς τὴν κίνησιν· φανερόν δέ, ὅτι ὑπὸ τῆς ψυχῆς οὐδὲ ἐν σῶμα ζωοποιεῖται· ὅθεν πρὸς τὴν κατὰ τόπον κίνησιν οὐδὲν αὐτῇ σῶμα ὑπέκει, ὅσον ἐκ τῆς φυσικῆς δυνάμεως ταύτης, ἢ προστεθεῖναι δύναται τι τῇ θείᾳ δυνάμει.

10

CXVIII. — Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου παραγωγῆς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον κατὰ ψυχὴν.

1. Ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ μετὰ τοῦ σπέρματος παράγεται. Ἐν γὰρ τοῖς τελείοις ζῴοις, τοῖς ἐκ τῆς συνουσίας γεννωμένοις, ἡ ἐνεργητικὴ δύναμις ἐν τῷ σπέρματι τοῦ ἄρρενός ἐστι, ὅλη δὲ τοῦ ἐμβρύου, τὸ ὑπὸ τοῦ θήλεος χορηγούμενον, ἐν ἣ ὅλη εὐθύς ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς ἡ φυσικὴ ψυχὴ οὐ μὴν κατὰ τὴν δευτέραν ἐνέργειαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν πρώτην, ὡσπερ ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἐν τοῖς καθεύδουσιν· ὅταν δὲ ἀρξῆται ἔλκειν τροφήν, τότε ἤδη ἐνεργεῖα ἐνεργεῖ. Ἡ ὅλη ἄρα μεταβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐν τῷ σπέρματι τοῦ ἄρρενος δυνάμεως μέχρις ἂν ἀφίκηται ἐπὶ τὴν ἐντελέχειαν τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς, οὐχ ὥστ' αὐτὴν τὴν ἐν τῷ σπέρματι δύναμιν αἰσθητικὴν γενέσθαι ψυχὴν· οὕτω γὰρ ἂν ταῦτόν ἦν τὸ γεννῶν καὶ τὸ γεννώμενον, καὶ μᾶλλον ἦν τοῦτο τροφή καὶ αὐξήσει ὅμοιον ἢ γενέσει· μετὰ δὲ τὸ τὴν αἰσθητικὴν ψυχὴν τῇ δυνάμει τῆς ἐνούσης τῷ σπέρματι ἐνεργητικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν ἐν τῷ γεννηθέντι αἰσθητικὴν ψυχὴν προαχθῆναι, ὅσον πρὸς τὸ ἀρχοειδὲς αὐτῆς μέρος, τότε ἤδη ἡ αἰσθητικὴ ἐκείνη ψυχὴ τοῦ ἐμβρύου ἀρχεται ἐνεργεῖν πρὸς τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου σώματος κατὰ τὸν τῆς τροφῆς καὶ τῆς αὐξήσεως τρόπον. Ἡ δὲ ἐν τῷ σπέρματι οὐσα ἐνεργητικὴ δύναμις παύεται τοῦ εἶναι, διαλυθέντος τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἐνόντος πνεύματος σκεδασθέντος· τοῦτο δ' οὐκ ἐστὶν ἄτοπον· ἡ γὰρ δύναμις αὕτη οὐκ ἐστὶ πρῶτως ποιῶν, ἀλλ' ὄργανον· ἡ δὲ τοῦ ὄργάνου κίνησις παύεται, ἤδη παρηγμένου τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὸ εἶναι.

2. Ὅτι ἡ νοερά ψυχὴ οὐχ ἔχει ἐκ τοῦ σπέρματος τὴν αἰτίαν· ἀδύνατον γὰρ τὴν ἐν ὅλῃ ἐνεργητικὴν δύναμιν ὑπερβαίνειν τὴν ἰδίαν ἐνέργειαν, ὥστε προάγειν ἄϋλον ἀποτέλεσμα. Ἡ δὲ νοερά ἀρχὴ ἐν ἀνθρώπῳ τὴν

11 Autre titre en rouge à la marge inférieure A: Περὶ τῆς ἐν τῇ γενέσει τῇ καθ' ἡμέραν παραγωγῆς τῆς ψυχῆς 24 ἐνεργητικῆς corrigé de γεννητικῆς A 26 αὐτῆς corrigé de αὐτοῦ 33 Ici, en marge, note d'une écriture récente: Περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι ἀθάνατος, ἄϋλος καὶ ὄρα

ὑλὴν ὑπερβαίνει, ἔχουσα ἐνέργειαν, ἧς οὐ κοινωνεῖ τὸ σῶμα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φιλόσοφος· „Λείπεται, φησί, τὸν νοῦν μόνον ἐξωθεν ἐπεισιέναι“. Ὁμοίως δὲ ἡ νοερά ψυχὴ, ἔχουσα ἐνέργειαν ἄνευ σώματος, ὑφραστῶσά ἐστιν· διὰ τοῦτο ἐπιβάλλει αὐτῇ καὶ εἶναι καὶ γίνεσθαι· οὐ γὰρ παράγεται διὰ γενέσεως, ἀλλὰ δημιουργία μόνη ὑπὸ Θεοῦ. Εἰ δὲ αἴτιον εἶχε τὸν γεννῶντα, οὐκ ἂν ὑφραστήκει, καὶ ἀκολούθως συνεφθείρετ' ἂν τῷ σώματι. Ὅθεν τὸ λέγειν αὐτὴν ἐκ τοῦ σπέρματος προίεναι αἰρετικόν ἐστιν.

Ἐπεὶ τοίνυν ἡ τοῦ ἐνδὲς γενέσεως ἀλλοῦ ἐστὶ φθορά, καὶ τοῦ τελειότερου εἶδους ἐπιόντος, τὸ πρότερον φθείρεται, ἔχοντος τοῦ ἐπιόντος τὰ τοῦ προτέρου πάντα καὶ ἐτι πλεον, ὥσθ' οὕτω διὰ πολλῶν γενέσεων καὶ φθορῶν ἔρχεσθαι ἐπὶ τὸ οὐσιώδες εἶδος, ὃ καὶ τῇ αἰσθήσει δῆλον ἐν τοῖς ἐκ σήψεως γεννωμένοις ζώοις, διὰ ταῦτά φαμεν τὴν νοεράν ψυχὴν, αἰτίαν ἔχουσαν τὸν Θεόν, ἐν τῷ τέλει τῆς ἀνθρωπίνης γενέσεως αἰσθητικὴν ἅμα καὶ θρεπτικὴν εἶναι, φθαρέντων τῶν προὑπαρχόντων εἰδῶν.

Τὸ δὲ τὸ τὸν ἀνθρώπον χρῆναι ὁμοιον ἑαυτῷ γεννᾶν οὐ προσίσταται· καὶ οὕτω γὰρ ὁμοιον ἑαυτῷ γεννᾶ, καθόσον διὰ τὴν τοῦ σπέρματος αὐτοῦ δυνάμει διατίθεται ἡ ὑλὴ πρὸς τοιοῦτου εἶδους ὑποδοχὴν.

Ἄλλ' οὐδὲ συνεργεῖ διὰ τοῦτο ταῖς ἀμαρτίαις ὁ Θεὸς καὶ ταῖς ἐξ αὐτῶν γενέσεσι τῶν ἀνθρώπων· ἐν γὰρ τῇ τῆς μοιχείας ἐνεργείᾳ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως ἀγαθόν ἐστιν, καὶ τούτῳ | συνεργεῖ ὁ Θεός· τὸ δὲ τῆς φελησεως ἄτακτον κακόν ἐστιν, ὧπερ οὐδὲ συνεργεῖ. f. 286

3. Ὅτι οὐκ ἐκτίσθαι ἅμα ἐξ ἀρχῆς τοῦ κόσμου αἱ ψυχαὶ σὺν τοῖς ἀγγέλοις, εἶτα κατὰ συμβεβηκὸς ἐνοῦνται τοῖς σώμασιν· πρῶτον μὲν γὰρ ἦν ἂν ὁ ἀνθρώπος κατὰ συμβεβηκὸς ἓν, ἢ ἀνθρώπος ἦν ἂν ἡ ψυχὴ μόνον, ἅπερ ἀπεδείχθη ἀδύνατα. Ἄλλ' οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως τοῖς ἀγγέλοις ἐστίν, ἢ διαφόρως νοοῦσα. Ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώπος τῷ λαμβάνειν ἐκ τῶν αἰσθησεων νοεῖ καὶ τῷ ἐπιστρέφειν εἰς τὰ φαντάσματα, καὶ δεῖται διὰ τοῦτο τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἐνέργειαν τοῦ αἰσθητικοῦ μέρους, ὃ περὶ τοῦ ἀγγέλου ἀδύνατον. Δεύτερον, εἰ μὲν φύσει ἐστὶ τῇ ψυχῇ τὸ ἐνωθῆναι τῷ σώματι, παρὰ φύσει ταύτῃ τὸ χωρὶς σώματος εἶναι, καὶ χωρὶς οὔσα οὐκ ἔχει τὴν τῆς ἰδίας φύσεως τελειότητα· οὐκ ἦν δὲ εἰκὸς ἀπὸ τῶν ἀτελῶν ἀρξασθαι τὸν Θεὸν τοῦ οἰκείου ἔργου· οὐ γὰρ ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον ἄνευ χειρός, ἢ τινος τῶν φυσικῶν αὐτοῦ μερῶν· πολλῶν ἄρα ἤττον ἐποίησεν ἂν τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος. Εἰ δὲ λέγοι τις μὴ φυσικὸν εἶναι τὸ ἐνωθῆναι, ἀνάγκη ζητεῖν αἰτίαν· ἢ οὖν βουλομένης τῆς ψυχῆς γίνεται τοῦτο, ἢ μὴ· ἀλλ' ἄτοπον, βουλομένης· ἀλογός τε γὰρ ἂν ἦν ἡ βούλησις μὴ δεομένην σώματος ἐνωθῆναι βούλεσθαι· εἰ δὲ ἐδεῖτο, φυσικὸν ἂν ἦν, καὶ ἦνωτο ἂν· ἢ γὰρ φύσις οὐκ ἀδυνατεῖ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις· καὶ ἔτι, οὐδεὶς ἂν ἦν λόγος δι' ὃν αἱ ψυχαὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ κόσμου κτισθεῖσαι ἠβουλήθησαν ἂν ὕστερον πολὺ ἐνωθῆναι σώμασιν· ἢ γὰρ ἀσώματος οὐσία ὑπὲρ χρόνον

ἐστίν, ὡς ἂν ὑπερβαίνουσα τὴν οὐρανοῦ περίοδον· καὶ πρὸς τούτοις ἔδ
 ἂν ἐκ ταυτομάτου γίνεσθαι ἢ ἔνωσις αὕτη, δύο θελήσεων συνδρι
 ζητουμένης, τῆς τε εἰσιούσης ψυχῆς καὶ τοῦ γεννῶντος ἀνθρώπου·
 μὴ βουλομένης δὲ ἄτοπον· δεῖ γὰρ εἶναι αἰτίαν βίαν ἐπιτιθεῖσαν, ὃ ἔ
 6 κόλασις καὶ λυπηρόν. Τοῦτο δὲ τῆς Ὁριγένους αἰρέσεως, σωματωθ
 λέγοντος τὰς ψυχὰς δι' ἔκτισιν ἀμαρτίας, πλατωνικῶς.

Εἰ δὲ καταπαῦσαι ὁ Θεὸς λέγεται τῇ ἐβδόμῃ, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ πα
 ἔργου· εἴρηται γάρ· „Ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γώ“, ἀλλ'
 τοῦ δημιουργεῖν ἄλλα καινὰ εἶδη καὶ σκεύη. Αἱ δὲ νῦν κτιζόμεναι ψι
 10 προὔπεστησαν τρόπον τινα καθ' ὁμοιότητα τοῦ εἶδους ἐν τοῖς πρῶ
 σώμασιν, ἐν οἷς δεδημιούργηται ἢ τοῦ Ἀδάμ ψυχῆ.

Ἄλλ' οὐδὲ προσθήκη τῇ τελειότητι τοῦ παντός ἐντεῦθεν, ἵνα πρὸτ
 ἀτελὲς ᾖ· οὐ γὰρ ἀριθμὸς εἰδῶν προστίθεται, ἀτόμων δὲ ἀριθμὸν ἄπε
 καθημέραν προστίθεσθαι οὐ κωλύει.

f. 286 v Ἄλλ' οὐδὲ τὸ δεῖν ἀναλογεῖν τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος τοῦ πράγματος ἀ
 κάζει. Τὸ γὰρ τήνδε τὴν ψυχὴν ἀνευ σώματος μένειν διὰ τὴν τοῦ σώμ
 συμβαίνει φθοράν, ἣτις ἠκολούθησεν ἐκ τῆς ἀμαρτίας· ὅθεν οὐκ ἦν ε
 ἐντεῦθεν ἀρξασθαι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ· „Ὁ γὰρ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίη
 ἀλλ' οἱ ἀσεβεῖς ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς λόγοις ἐπεσώρευσαν αὐτήν“, ὡς ἔ
 20 Σαφίᾳ λέγεται.

CXIX. — Περὶ τῆς ἀνθρωπίνης διαδοχῆς ὅσον πρὸς τὸ σῶμα.

1. Ὅτι αἱ τροφαὶ εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως μ
 25 βιάλλουσιν, οὐ θεωρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ κοινῷ, ὡς ἔ
 ἀπλῶς ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Πέτρῳ ἢ Μαρτίνῳ, ἐν οἷς τὸ
 τοιαύτης φύσεως ἀληθὲς ἦδε ἢ ψυχὴ ἐστὶ καὶ τότε τὸ σῶμα, ἢ
 ἄτομον εἶδος καὶ ἄτομος ὕλη σεσημασμένη. Μεταβάλλουσιν οὖν εἰς
 ἀλήθειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καθ' ὅσον ἀληθῶς σαρκὸς εἶδος λαί
 30 νουσιν, ἢ ὅσπου, ἢ τινος τῶν τοιούτων μερῶν, ὡς φησὶν ὁ Φιλόσοφος
 δευτέρῳ περὶ ψυχῆς, ὅτι ἢ τροφή τρέφει καθόσον ἐστὶ δυνάμει σάρξ.

Τὸ δὲ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ὅτι „πᾶν τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ σ
 εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται“, οὐκ ἐμποδ
 οὐ γὰρ ὅλον εἶπε τὸ ἐξ ἐκάστου εἶδους τροφῆς, ἀλλὰ πᾶν εἶδος τρι
 35 πάσχει τοῦτο, ὅτι διακρινομένου τὸ παχύτερον ἐκβάλλεται, διὰ δὲ
 λεπτοτέρου ἀναπληροῦται τὸ διὰ τῆς φυσικῆς θέρμης ἀναλισκόμενον.

Ἀναλίσχεται δὲ οὐ τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο τῆς φύσεως ἐν ᾧ ἢ τοῦ εἶ
 δύναμις ἰδρυται· ἀναλωθὲν γὰρ οὐκ ἂν δύναιτο τῇ τροφῇ ἐπανελί

ὡσπερ εἰ ἀφαιρεθείη χεὶρ ἢ πούς· ἀλλὰ τὸ θρεπτικὸν ὑγρὸν, ὅπερ οὕτω ἀφίκετο πρὸς τὸ τελείως ὑποδέξασθαι τὴν φύσιν τοῦ εἴδους, ἀλλ' ἔστιν ἐν τῇ πρὸς τοῦτο ὁδῷ, οἷον τὸ αἷμα καὶ τὰ τοιαῦτα, ὧν ἀφαιρουμένων, ἔτι μένει ἢ τοῦ εἴδους δύναμις ἐν τῇ ῥίζῃ, ἣτις οὐκ ἀναιρεῖται.

Ἡ μέντοι μεταβλητικὴ τῆς τροφῆς δύναμις ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ δραστηριότητα μεταβάλλει ὅσον ἀρκεῖ μὴ πρὸς ἀναπλήρωσιν μόνον τοῦ ἀπορρυέντος, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὔξησιν· εἴτα ἀσθενέστερον ἔχουσα, τὴν ἀναπλήρωσιν μόνον τοῦ ἀπορρέοντος ἐξαύξει· ὅθεν ἢ αὔξεις τότε παύεται· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ πρὸς τοῦτο ἀδυνατεῖ, ὃ συμβαίνει τοῖς ἐν τῷ συνεχῶς ἐνεργεῖν ἀσθενούσιν· τὰ γὰρ οὕτω ποιοῦντα καὶ πάσχουσιν, ὡσπερ ἢ τοῦ οἴνου δύναμις, τῇ κατὰ μικρὸν μίξει τοῦ ὕδατος κατὰ μικρὸν ἀσθενούσα, τέλος φθείρεται, ὕδατος γενομένου. Οὕτως οὖν καὶ τὸ ζῶον θνήσκει, τῆς δυνάμεως τελευταίαν ἀσθενήσασα.

2. Ὅτι κατὰ τὸν Φιλόσοφον | ἐν τῷ ἐσχάτῳ τῶν περὶ γενέσεως ζῶων, f. 287 τὸ σπέρμα ἐστὶ περίττωμα τῆς τροφῆς, καὶ οὐκ ἐκ τῆς τοῦ γεννῶντος οὐσίας· οὐ γὰρ ἐκκρίνεται ἐκ τοῦ ἐνεργεία ὄντος ὅλου ὡσπερ τι ζῶον ἐνεργεία μικρὸν, ἵνα ἢ γένεσις ἢ διαιρέσει μόνον, ὡς ἐκ πηλοῦ πηλὸς γίνεται, ἀλλὰ πρὶν εἰς τὴν τῶν μελῶν οὐσίαν μεταβληθῆναι, ὅτε ἢ τροφή δύναμιν τινα λαμβάνει κοινὴν τῇ πρὸς τὰ μέρη πάντα τοῦ σώματος παραθέσει, περιττεούσης τῆς τοιαύτης τροφῆς, ἀποκρίνεται τι τὴν δύναμιν ὅλην ἔχον τῆς τῶν μελῶν οὐσίας ἀπάντων, καὶ διὰ τοῦτο δύναμιν ἔχον πρὸς τὴν τοῦ ὅλου σώματος παραγωγὴν· διὸ δὴ καὶ σπέρμα λέγεται τὸ τοιοῦτον, μέρος ὄν τῆς ἠτοιμασμένης τῇ τῶν μελῶν προσθήκῃ τροφῆς καὶ τὴν δύναμιν, ὡς εἴρηται, τοῦ σώματος ἔχον ὅλου, διαχωριζόμενον δὲ τῆς ὁλότητος εἰς τινα τόπον διὰ τὴν ἐκείνης ὑπερβολὴν ἐν ποσότητι, οὐ διακρινόμενον περιττῶς κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἄλλων περιττωμάτων, καὶ δυνάμει ἔχον πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ζῶου σύστασιν ἐκ μεταβολῆς τῆς φυσικῶς πρὸς τοῦτο ζητουμένης καὶ γινομένης.

Ταῦτα δὲ οὐ κωλύει τὴν γέννησιν ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ γεννῶντος· τὸ γὰρ σπέρμα ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ γεννῶντος ἔχει τὴν δύναμιν, καὶ τοιοῦτον ὄν, καὶ δυνάμει ἐστὶ πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

Ἄλλ' οὐδ' ἀναγκαῖον πρὸς τὸ ὁμοιωθῆναί τινα γονεῦσιν ἢ προγόνοις αὐτοῦ τὴν σωματικὴν ὕλην τοῦ σπέρματος ἐν ἐκείνοις πᾶσιν εἶναι, ἀλλὰ τῆς ὁμοιώσεως τοῦ γεννῶντος πρὸς τὸ γεννώμενον οὐ διὰ τὴν ὕλην οὐσης ἀλλὰ διὰ τὸ εἶδος τοῦ ποιοῦντος, ἀρκεῖ εἶναι τινα δύναμιν ἐν τῷ σπέρματι ἐκ τῆς τοῦ πάππου ψυχῆς κατιοῦσαν διὰ μέσου τοῦ πατρὸς.

Τὸ δ' αὐτὸ δεῖ λέγειν καὶ περὶ τῶν τροφῶν, αἱ ἐκ χοιρείων ἢ βοείων κρεῶν εἰσιν· ἢ γὰρ ὁμοιότης οὐ κατὰ τὴν ὕλην ἐστίν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ εἴδους κάθοδον.

Εἰ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ Ἀδάμ λεγόμεθα εἶναι καὶ κατὰ τὸν σπερ-

ματικὸν λόγον καὶ κατὰ τὸν σωματώδη, οὐχ ὡς ἐνεργεῖα ὄντος νῦν ἐν Ἄδὰμ τοῦ σπερματικοῦ προσεχοῦς λόγου καὶ τῆς σωματικῆς οὐσίας τουδὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κατ' αἰτίαν μόνον· προσηγαμένην. Ἄλλ' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς κατὰ τὴν οὐσίαν μόνον τὴν σωματικὴν ἦν ἐν Ἄδὰμ· ἡ γὰρ ἐκ τῆς παρθένου χορηγηθεῖσα βλή ἐξ Ἄδὰμ κατῆει· ἡ δὲ ποιητικὴ δύναμις οὐκ ἐξ Ἄδὰμ· οὐ γὰρ εἰδοπεποίητο δυνάμει σπέρματος φυσικοῦ, ἀλλὰ τῆ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ. Τοιοῦτος γὰρ ἔπρεπε τόκος τῷ ὑπὲρ πάντας εὐλογημένῳ εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν: †.

Corrections.

<i>Page</i>	<i>ligne</i>	<i>au lieu de</i>	<i>lire</i>
87	24	ἀνθρώπω	ἀνθρώφω
90	24	ὑποκειμένῳ	ὑποκειμένῳ
95	3	εἶην	εἶεν
337	titre courant	fines	fins

Table des matières.

Introduction	v-ix
I. Résumé de la Somme contre les Gentils de saint Thomas d'Aquin	1-338
1. Préface de Scholarios	1-2
2. Livre I: Dieu en lui-même	2-60
3. Livre II: Dieu créateur	61-116
4. Livre III: Dieu fin dernière et providence	116-239
5. Livre IV: La doctrine révélée	239-338
II. Résumé de la première partie de la Somme théologique de saint Thomas d'Aquin	338-510
1. Introduction	338-340
2. Traité de Dieu	340-368
3. Traité de la Trinité	368-378
4. Traité de la création en général	378-390
(4. bis Extraits de la <i>Somme contre les Gentils</i>	381-383)
5. Traité des anges	390-416
6. Traité de la création corporelle	416-431
7. Traité de l'homme	431-480
8. Traité du gouvernement divin	480-510
Corrections	510
Table des matières	511

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Imprimerie G. Uschmann à Weimar.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

